

PAPER DETAILS

TITLE: Yabancılara Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarındaki Zamir Kullanımı

AUTHORS: Hasan Mesut MERAL

PAGES: 187-202

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/887111>

Uluslararası Ders Kitapları ve Eğitim Materyalleri Dergisi

The Use of Pronouns in the Coursebooks of Turkish for Foreigners

Hasan Mesut Meral¹

Yıldız Technical University, Faculty of Education, Department of Turkish Language Education

ABSTRACT

This work analyses the use of pronouns in the coursebooks of Turkish for foreigners (TFF). The sets of data in the study are restricted to the personal pronouns as they appear in two TFF coursebooks: Yunus Emre Institute's *Yedi İklim* and Gazi TÖMER's *Yabancılar için Türkçe*. The use of pronominal anaphora in these books are closely examined with a particular focus on the conversations between two speakers. The main finding of the study is that the pronoun use in the coursebooks have some inconsistencies with the *pro-drop* characteristics of Turkish. The potential reasons behind this are, (i) the learning outcomes of the basic sentence structure take priority over the outcomes of the pronominal system, (ii) the incorrect focusing of the subjects in the conversations in terms of discourse structure and the social context, and (iii) the translation imposed problems that appear in the conversations in terms of the naturalness and fluency. We conclude that the grammar and the other learning skills should go hand in hand and feed each other with respect to the achievements in second language acquisition. There is no problem for TFF coursebooks to have conversations which are translated from the coursebooks of other languages. However, given that the foreign language education is a way of transferring the culture, it is better to have natural conversations which are based on true social contexts and cultural codes.

Key Words: Turkish for foreigners, *pro-drop*, pronominal anaphora, pronoun, topic change

ARTICLE INFO

Received: 01.12.2019

Revision received:
13.12.2019

Accepted: 14.12.2019

Published online:
16.12.2019

¹ Corresponding author: Hasan Mesut Meral

Dr.

hmeral@yildiz.edu.tr

0212 383 48 86

Yabancılara Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarında Zamir Kullanımı¹

Hasan Mesut Meral

Yıldız Teknik Üniversitesi, Faculty of Education, Department of Turkish Language Teaching

ÖZET

Bu çalışmada Yabancılara Türkçe Eğitimi ders kitaplarındaki zamir kullanımı incelenmektedir. Çalışmada kullanılacak veri, kişi zamirleriyle kısıtlanmış, veri taraması ise Yunus Emre Enstitüsünün *Yedi İklim* ve Gazi TÖMER'in *Yabancılar için Türkçe* adlı kitapları üzerinden yapılmıştır. İlgili kaynaklardaki zamir kullanımı derinlemesine incelenmiş, karşılıklı konuşmalarda geçen zamirlere özel bir önem verilmiştir. Doküman incelemesi metoduyla yapılan çalışmanın temel bulgusu, ders kitaplarındaki zamir kullanımı örneklerinin Türkçenin bir adıl düşürme (*pro-drop*) dili olmasından kaynaklanan kimi kurallarına aykırılık oluşturduğu yönündedir. Bu durumun sebepleri arasında (i) ders kitaplarında temel cümle yapısının kazanımına yapılan vurgunun adıl düşürme kurallarını gölgelemesi, (ii) karşılıklı konuşma metinlerinde cümle içerisindeki öznelerin söylem yapısına göre hatalı odaklanması ve (iii) ilgili ders kitaplardaki kimi karşılıklı konuşmaların çeviri yoluyla oluşturulmalarından dolayı doğallık ve akıcılık konusunda birtakım sorunlara neden olması gösterilebilir. Çalışmada varılan sonuç, dilbilgisi ile diğer dil becerileri arasında sorunsuz bir uyum olmadıkça ikinci dil eğitiminin gerçek anlamda başarıya ulaşmasının beklenemeyeceğidir. Ders kitaplarında çeviri yoluyla oluşturulan karşılıklı konuşmaların olması dil öğretimi açısından ilkesel bir sorun içermemektedir. Ancak dil öğretimi aynı zamanda bir kültür aktarımı da olduğu için çeviri diyaloglardan çok kültür temelli sosyal ortamı da gözeten doğal diyaloglar oluşturulmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Yabancılara Türkçe Eğitimi, gizli özne, adıl düşürme, konu değişimi

MAKALE BİLGİSİ

Alınma Tarihi:
01.12.2019
Düzeltilmiş hali alınma
tarihi: 13.12.2019
Kabul Edilme Tarihi:
14.12.2019
Çevrimiçi yayınlanma
tarihi: 16.12.2019

¹ Bu çalışma 24-26 Ekim 2019 tarihlerinde İstanbul'da düzenlenen 2.nci Uluslararası Ders Kitapları ve Eğitim Materyalleri Sempozyumunda sunulmuştur.

Giriş

Bilindiği gibi ders kitapları, ekonomik anlamda kolay erişilebilir, hızlı ve kullanıcının amacına yönelik kaynaklardır ve bu yüzden dünya genelinde birçok kişi tarafından ikinci dil ediniminde birincil kaynak olarak tercih edilmektedir. Bu durum, söz konusu ders kitaplarının ön hazırlık ve yazım süreçlerini olduğu kadar bu süreçlerin eleştirel / bilimsel değerlendirmesini de önemli hâle getirmektedir (Ur, 1996). Ders kitaplarındaki dilbilgisi içeriklerinin değerlendirmesinde Tucker (1983), Ansary & Babaii (2009) gibi çalışmalarda belirlenen ölçütler önemlidir ve bu çalışmada da söz konusu ölçütler kullanılacaktır. Nitekim, Aygen (2012) ve Meral (2018) ile paralel olarak bu kitaplardaki dilbilgisi içeriğinin genel anlamda düşünüldüğünde, tutarlılık, titizlik ve yeterli kapsama ölçütlerini büyük ölçüde karşıladığı görülebilmektedir. Ancak, söz konusu kitaplardaki dilbilgisi içeriği detaylı olarak incelendiğinde (örneğin bu makale bağlamında zamir kullanımı) basitleştirme ve genelleme amaçlarına yönelik kimi uygulamalardan kaynaklanan birtakım yanlış betimlemeler ve/veya eksiklikler ve/veya aşırı genellemeler göze çarpmaktadır. Söz konusu hatalı betimlemelerin ve eksikliklerin giderilmesi yabancı dil olarak Türkçenin tam anlamıyla aktarılması/öğretilmesi açısından son derece önemlidir.

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresinin raporuna (2016) göre, Türkiye’de kayıtlı yabancı ortaöğrenim öğrenci sayısı yaklaşık 250.000’dir. TBMM Göç ve Uyum Raporu’na (2018) göre ise kayıtlı üniversite öğrencisi sayısı yaklaşık 110.000’dir. Türkiye’deki yükseköğrenim kurumlarının sayısındaki hızlı artış, Türk hükûmetinin, Millî Eğitim Bakanlığı, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı gibi resmî kuruluşlar aracılığı ile sağladığı bursların gerek çeşitlilik gerekse miktar bakımından artışı, bu sayının önümüzdeki yıllarda daha da artacağına işaret etmektedir. Türkiye’deki eğitim öğretim kurumlarında kayıtlı yabancı öğrenci sayısında son yıllarda görülen artış, Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesi konusunun önem kazanmasını beraberinde getirmiştir. Özellikle, uzmanlaşmış eğitici ve alana özgü eğitim materyalleri ihtiyacı önemlidir. Bu duruma binaen 2018 YÖK çıkışlı Türkçe öğretmenliği müfredatı, yetişkin eğitimi gibi geniş kapsamlı bir ders olmasa da Yabancılar Türkçe dersini zorunlu hâle getirmiştir. Bu açılardan düşünüldüğünde, Türkçe öğretimi materyallerinin önemi de artmaktadır.

Öte yandan, Yabancılar Türkçe öğretimi akademik çalışma alanı olarak da hızlı bir gelişim sergilemektedir. Son yıllarda konu ile ilgili yapılan yayın, proje ve tez kapsamındaki çalışmaların sayısında gözle görünür bir artış söz konusudur. Yapılan bu çalışmaların ortaya çıkardığı iki önemli durum (i) Yabancılar Türkçe öğretimi alanındaki eğitim-öğretim materyallerinin henüz istenen seviyeye ulaşamadığı ve (ii) söz konusu alanda çalışacak nitelikli öğretmenlere olan ihtiyacın giderek arttığıdır.

Yabancılar Türkçe Öğretimi Ders Kitapları

Bu bölümde yabancılar Türkçe öğretimi alanında yapılan önceki çalışmalardan kısaca bahsedilecek, çalışmanın doldurduğu boşluk ve alan yazınına yapacağı muhtemel katkılar verilecektir. Daha önce de belirtildiği gibi, yabancılar Türkçe öğretimi uygulamaları ve bu uygulamalara yönelik yönelik kitap setleri son yıllarda birçok akademik çalışmanın ilgisini çekmiştir. Türkçe öğretimi setlerinin yetersizliği, öğrencilerin bu konudaki şikayetleri/görüş ve önerileri, farklı dil becerileri konusunda farklı kitap setlerinin farklı güçlü yönler ve zayıflıklar gösterdiği alan yazınındaki söz konusu çalışmalarda ortaya konan genel bulgular olarak verilebilir. Örneğin Karababa (2009) Türkçe öğretimi kitaplarının ve diğer araç-gereçlerin öğrenci ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kaldığını, birtakım dilbilgisi konularının yetersiz/hatalı betimlendiğini bunun da dil öğretimini olumsuz etkilediğini vurgulamaktadır.

Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi konusunda yapılan daha önceki çalışmalar Meral'den (2018) hareketle üç ana başlıkta toplanabilir: (i) kitap setlerindeki dilbilgisi içeriğine ve dilbilgisi öğretimi süreçlerine yönelik çalışmalar, (ii) kitaplardaki dil becerilerine ait kazanımlar ve materyal hazırlama süreçleri üzerine çalışmalar, (iii) kitaplar hakkındaki öğrenci/öğretmen görüşleri üzerine ve kitaplardaki ölçme değerlendirme kriterlerine yönelik incelemeler.

Yabancılarla Türkçe öğretimi kitaplarındaki dilbilgisi içeriği bugüne kadar birçok araştırmacının ilgisini çekmiş, konu hakkında birçok çalışma yapılmıştır (Aydın, 1996, 1999; Cem, 2005; Özel, 2010; Aygen, 2012; Uzun, 2012; Durmuş, 2013; Bulut, 2014; Fidan, 2016; Kır ve Tekin, 2017; Tiryakiol, 2018; Meral, 2018). Aygen (2012) Amerika Birleşik Devletleri'nde okutulan 4 Türkçe öğretim kitabını karşılaştırmış, ilgili materyallerin dilbilgisi açısından güçlü ve zayıf yönlerini ortaya çıkarmıştır. Bir başka çalışmada (Fidan, 2016) ilgili kitaplardaki dilbilgisi konuları incelenmiş ve öğrenci öğretmen görüşlerine yer verilmiştir. Fidan'ın (2016) çalışmasına göre öğretmenlerin %50'si ders kitabını dilbilgisi açısından yeterli bulmamakta, %91'i ise ek materyal kullandığını belirtmektedir. Ayrıca, dilbilgisi konularının öğretiminde sadece kitaba bağlı kalmanın öğrenciyi olumsuz etkilediği, teknolojik materyallerin dilbilgisi aktarımında etken faktör olabileceği de bu çalışmalar sonucu ortaya çıkan olgular arasında sayılabilir.

Yabancılarla Türkçe öğretimi kitap setlerindeki okuma, dinleme, yazma ve konuşma gibi farklı dil becerileri ve bu becerilere ilişkin materyal hazırlama konusu da araştırmacıların ilgisini çekmiş konular arasındadır (Toprak, 2011; İşçi, 2012; Argıt ve Sauner-Leroy, 2015; Baş ve Karadağ, 2015; Arıcı vd., 2015; Şimşek, 2015; Serin ve Turan, 2015; Tanrıverdi ve Tüm, 2015; Aytan ve Başal, 2016; Yazıcı ve Göktentürk, 2017; Baş ve Turhan, 2017; Tekin ve Kır, 2017; Gün ve Şimşek, 2017; Karakuş, 2017; Yazıcı vd., 2017; Sallabaş vd., 2017; Kiraz ve Şahin, 2018; Aytan vd., 2018; Sallabaş ve Yılmaz, 2018; Sallabaş ve Seyhan, 2018). Bu konulara yönelik çalışmalarda, dil öğretimi kitap setlerinin öğrencilerin ya da öğrenci gruplarının özel ihtiyaçlarına yönelik materyal hazırlamanın dil öğretimi açısından belirli oranda bir başarı getirebileceği, öğrencilere farklı dil becerilerini kazandırmaya yönelik hazırlanan araç-gereçlerin aynı zamanda kültür aktarımı için de etkili araçlar olabileceği ortaya konmuştur. Bu çalışmalarda altı çizilen bir diğer durum da kitap harici ek materyallerin, özellikle daha özgür bir kurgusal alan sağlayabilmeleri açısından hikâye kitaplarının, söz varlığının aktarımında etkili bir faktör olduğudur. Özgün yazma etkinliklerinin klasik yazma etkinliklerine göre daha başarılı olduğu da bu araştırmaların önemli bir bulgusu olarak sayılabilir.

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi kitap setleri hakkındaki öğretmen/öğrenci görüşleri (Karababa ve Üstünsoy-Taşkın, 2012; Tosun, 2013; Peçenek, 2014; Gün vd., 2014; Fidan, 2016), kitaplardaki farklı ölçme-değerlendirme kriterleri (Göçer, 2007) de önemli çalışma alanları olarak düşünülebilir. Kitap setleri hakkındaki öğretmen-öğrenci görüşleri genel anlamda kitapların sınırlı bir yeterlilikte olduğu ve birtakım pedagojik eksikliklerinin bulunduğu yönündedir (Tosun, 2013; Fidan, 2016). İlgili çalışmalarda ayrıca ölçme-değerlendirme açısından Türkçe öğretimi kitap setlerinde öğrencinin seviyesinin doğru ölçülmesini sağlayacak nitelikte testlerin bulunmasının gerekliliği ortaya konmuştur. Ayrıca, set içerisindeki ölçme-değerlendirme araçlarının dışında ayrı bir kitap da bu açıdan başarılı olabilir (Göçer, 2007).

Türkçede Zamir Kullanımının Kimi Görünümleri

Bilindiği gibi zamirler ismin yerini tutan, bir başka deyişle bir isimle gönderge ilişkisine giren öğelerdir. Zamirlerin isimler ile kurdukları gönderge ilişkileri Evrensel Dilbilgisi'nde Bağlama Kuramı (Chomsky, 1982) ile açıklanır. Buna göre zamirler eş-gönderge kurdukları isimler tarafından aynı tümcecik içerisinde bağlanamazlar. Burada

Türkçe zamirlerin Bağlama Kuramı açısından değerlendirilmesine girilmeyecek, Türkçedeki zamir kullanımının kimi özel görünümünden bahsetmekle yetinilecektir. Türkçedeki Bağlama Kuramı tartışmaları için örnek olarak Özsoy (1983, 1990), Erguvanlı-Taylan (1986), Sezer (1991), Cem-Değer (1996), Uzun (2000), Gürel (2002), Meral (2010, 2011, 2014), Gracanin-Yukseket.al. (2017, 2019) gibi çalışmalara bakılabilir.

Türkçedeki zamir kullanımının en önemli görünümünden biri kişi adlarının sadece belirli işlevleri yerine getirmede kullanılması, söylem içerisinde bir kere açık sesletildikten sonra tekrar sesletilmek yerine sıfır görünümü tercih etmesi olarak düşünülebilir. Bir başka deyişle, Türkçede kişi zamiri öznesi konu değiştirme amacı dışında genellikle sesletilmez. Türkçe özellikle özne konumunda zamir kullanılmasının sadece kural temelli görünümü değil, edimbilim ve metindibilim temelli görünümü de vardır.

Türkçe zamir kullanımının önemli bir başka görünümü de adıl düşürme özelliğidir. Türkçe, Arapça, İtalyanca gibi kimi diller açık özne yerine gizli özne kullanımını tercih ederler. İngilizce, Fransızca gibi dillerde ise her cümlede mutlaka açık özne olmak zorundadır. Evrensel Dilbilgisi'nde bu durum bir değiştirgen olan *Adıl Düşürme* ile açıklanır. Buna göre yüklem üzerinde cümlenin öznesinin biçimbilimsel olarak kodlanması sonucu açık özne yerine gizli özne tercih edilir. Burada adıl düşürme değiştirgeninin Türkçedeki görünümünde detaylı olarak girilmeyecektir. Bu konuda örnek olarak Kornfilt (1984), Enç (1986), Kerslake (1986), Özsoy (1988), Ruhi (1992), Meral (2011) gibi çalışmalara bakılabilir. Adıl düşürme değiştirgeni aşağıdaki (1)'de tanımlanmaktadır.

- (1) *Adıl Düşürme Değiştirgeni (Rizzi 1986)'dan uyarlama*
Özne konumundaki adıl düşürülür, gizli özne kullanılır.
AÇIK: Türkçe, Arapça, İtalyanca, İspanyolca
KAPALI: İngilizce, Fransızca, Almanca

(1)'deki *Adıl Düşürme Değiştirgeni*'nin tanımı Rizzi (1986)'dan uyarlamıştır. Buna göre dillerde öznenin gizli özne olarak kullanılması Evrensel Dilbilgisi'nde bir değiştirgendir. Kimi diller bu değiştirgenin AÇIK değerini, kimileri ise KAPALI değerini benimsemektedir. Gizli özneye (gö) KAPALI dillerde özneler her zaman açıkça sesletilmek zorundadır. Gizli özneye AÇIK dillerde ise öznenin açıkça sesletilmesine gerek yoktur (2).

- (2) Ben_i / gö_i okula gitti-m_i. seçimli özne

Yukarıdaki örnekte yüklem üzerindeki 1. tekil şahıs uyum ekinden dolayı öznenin 1tk şahıs olduğu bellidir. Dolayısıyla özneyi ayrıca sesletmek gerekli değildir. Böyle durumlarda Türkçede özne ya açık ya da gizli özne olabilmektedir. Bu durum (2)'de seçimli özne olarak isimlendirilmiştir. Ancak, açık öznenin imkânsız olduğu, mutlaka gizli özne gerektiren durumlar da vardır. Bunlarda ilki (3)'te örneklenmiştir.

- (3) Ali_i hasta oldu. *Ali_i / *O_i / gö_i ilaç içti. zorunlu gizli özne

Yukarıdaki cümlede Ali ilk cümlenin özne konumunda açık özne olarak sesletilmiştir. Takip eden ikinci cümlenin özne konumunda tekrar sesletilememektedir. Burada Ali'nin sadece açık özne olarak değil (*Ali), zamir özne olarak da (*O) sesletilememekte olduğu görülmektedir. Böyle durumlarda zorunlu olarak gizli özne kullanılır. Zorunlu gizli öznenin bir diğer kullanım alanı da yukarıdaki (3)'ten farklı olarak yan tümce öznesi konumlarıdır ve aşağıdaki (4)'te örneklenmiştir.

- (4) Ali_i [Yan tümce *Ali'nin_i / *Onun_i / gö_i hasta olduğunu] söylüyor. zorunlu gizli özne

Örnek (4)'te yan tümce öznesi konumunda sadece gizli özne kullanılabilmekte, açık özne ve zamir özne ise kullanılamamaktadır. Bu konumda açık özne olarak sadece geniş kullanım alanı olan (süper) zamir *kendisi* zamiri kullanılabilir. Şimdiye kadar açık öznenin imkânsız olduğu, mutlaka gizli özne kullanılması gereken durumları örnekledik. Aşağıdaki (5) no'lu örnekte ise açık özne kullanımının zorunlu olduğu bir bağlam örneklenmektedir.

(5) A: Kaç yaşındasın?

B: Ben 18 yaşıdayım, Sen /*gö kaç yaşında-sın?

zorunlu açık özne

Yukarıda bir karşılıklı konuşma örneklenmektedir. Bu karşılıklı konuşmada A konuşucusu B'ye bir bilgi sorusu sormakta ve cevabını almaktadır. Ancak sorunun sosyal bağlamı B konuşucusunun karşı bir soru sormasını gerektirmektedir. İşte bu karşı soruda cümlelerin konusu/odağı değişmekte, bu yüzden de açık özne kullanımı zorunlu duruma gelmektedir. Ayrıca karşılaştırılan özne bağlamı da zorunlu açık özneyi beraberinde getirmektedir. (5)'teki gizli özne kullanımı (3) ve (4) no'lu cümlelerdekinin aksine imkânsızdır.

Bu çalışmanın amacı, Yabancılar Türkçe Eğitimi ders kitaplarındaki zamir kullanımını incelemek, Türk dil bilgisinin bu önemli konusunun dil öğretimi kitaplarındaki görünümünü ortaya çıkarmaktır. Çalışmada kullanılacak veri yalın ve ekli durumdaki kişi zamirleriyle kısıtlanmış, veri taraması ise Yunus Emre Enstitüsünün *Yedi İklim* (A1, A2) ve Gazi TÖMER'in *Yabancılar için Türkçe* (A1, A2) adlı ders kitapları üzerinden yapılmıştır.

Yöntem

Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini yabancılar Türkçe öğretimi ders kitapları oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini ise Yunus Emre Enstitüsünün *Yedi İklim* ve Gazi TÖMER'in *Yabancılar Türkçe* adlı kitap setlerindeki zamir kullanımlarını içeren karşılıklı konuşmalar, monologlar oluşturmaktadır. Örneklem rastgele seçim tekniğiyle oluşturulmuştur.

Veri Toplama Araçları

Çalışmada kullanılan veri doküman incelemesi yöntemiyle toplanmıştır. İlgili kitap setlerinin detaylı taranması ile çalışmada kullanılacak metinler elde edilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Doküman incelemesi sonucu elde edilen verilerin çözümlenmesinde iki farklı yol takip edilmiştir: (i) genel çözümleme, (ii) özel çözümleme. Genel çözümleme yabancılar Türkçe öğretim setlerinin genel anlamda değerlendirilmesini içermektedir. Özel çözümleme ise ilgili ders kitaplarındaki zamirlerin Türkçenin zamir kullanım kurallarını takip edip etmediğinin değerlendirmesini içermektedir. Çalışmada veri analiz yöntemi olarak betimsel analiz kullanılmıştır.

Ders kitaplarının genel değerlendirilmesinde, Aygen'den (2012) hareketle yabancılar Türkçe öğretimi ders kitaplarının değerlendirilmesi için önerilen üç temel ölçüt kullanılmıştır: (i) kesinlik/titizlik, (ii) tutarlılık, (iii) kapsayıcılık. Kesinlik ve titizlik dilbilgisi konularının net bir şekilde, kullanıcının zihninde herhangi bir soru işareti bırakmadan aktarılması olarak özetlenebilir. Tutarlılık ise dilbilgisi konularının kitap setinin bütününde aynı tonda, aynı biçimde ve aynı amaca yönelik aktarılmasıdır. Son olarak kapsayıcılık, dilbilgisi konularının

ilgili dilin ses varlığından söz varlığına, biçim bilgisinden sözdizim bilgisine tüm dilbilgisi varlığının eksiksiz biçimde aktarılması olarak düşünülebilir.

Ders kitaplarındaki zamir kullanımının hedeflendiği özel değerlendirmede ise giriş bölümünde özetlediğimiz Türkçenin zamir kullanım kuralları dikkate alınmıştır.

Bulgular

Genel Bulgular

Yunus Emre Enstitüsünün *Yedi İklim* ve Gazi TÖMER'in *Yabancılar Türkçe* adlı kitap setlerinin genel anlamda değerlendirildiklerinde yöntem bölümünde özetlenen üç ölçütü sağladıkları görülmektedir. Meral'e (2018) göre, yabancılar Türkçe öğretim setlerindeki dilbilgisi konularının aktarımı hem bilgide hem de uygulamada kesinlik sağlamaktadır. A1, A2, B1, B2, C1 ve C2 seviyelerine ait ders ve çalışma kitaplarında aktarılan dilbilgisi konuları görsel materyallerle desteklenmiştir. Okuma parçaları ve ilgili dilbilgisi konuları arasında gözle görülür, net bir ilişki sağlanmıştır. Dilbilgisi konularının kolaydan/sık kullanılanlara zora/az kullanılanlara doğru dizilişi, okuma parçalarının ve diyalogların bu dizilişe uygun bir şekilde verilmiş olması, kitapların titizlik ölçütü düşünüldüğünde önemli artı değeri olarak düşünülebilir. Ayrıca uygulama sıklığındaki titiz yaklaşım, dilbilgisi konularının aktarımını destekler niteliktedir.

İkinci olarak tutarlılık ölçütünden bahsedilebilir. İncelenen iki kitap seti tutarlılık konusunda birtakım eksikliklere rağmen önemli kazanımlara sahiptir. Meral'e (2018) göre, Türkçe gibi yüksek oranda eklemeye içeren dillerin öğretiminde eklerdeki farklı ve sayıca fazla şekil-işlev birliktelikleri aktarımı güçleştirebilir. Bu güçlük düşünüldüğünde, kitapların elde ettiği başarı daha da önemli hâle gelmektedir. Ancak, Türkçe gibi eklemeli dillerdeki şekil-işlev birlikteliklerinin sayıca fazlalığı, anlambilimsel ve pragmatik açıdan çeşitlilik göstermesi dilbilgisi aktarımında kitap setlerini zor durumda bırakabilmektedir. Örneğin ilgili kitaplarda sıkça rastlanan basitleştirme tekniği bu durumun bir sonucudur denebilir. Bir başka deyişle, kitapları hazırlayanlar dilbilgisi konularını basitleştirme yoluna gitmekte, bu da tutarlılık ilkesini çoğu zaman sekteye uğratmaktadır. Her iki kitap düşünüldüğünde de bu sorunla karşılaşmaktadır. Türkçede geniş zaman ve şimdiki zaman ekleri bu konuda örnek olarak tartışılabilir. Türkçede geniş zaman ve şimdiki zaman ekleri çoğu durumda birbirinin yerine kullanılabilir. İlgili kitaplarda şimdiki zaman aktarımı *-Iyor* eki üzerinden anlatılmakta, ekin sürerlik ve rutin aktivite işlevleri verilmektedir. Ancak, aynı ekin yakın gelecekteki planlı aktivite ve anlatı işlevleri verilmemektedir. Benzer durum geniş zaman eki için de geçerlidir. Kitaplarda geniş zaman eki olan *-Ir / -Ar / -r* eklerinin sadece rutin aktivite ve alışkanlık işlevlerine değinilmekte, şimdiki zaman rica, şimdiki zaman teklif, geçmiş anlatı ve yakın gelecekteki beklenti işlevleri göz ardı edilmektedir.

Son olarak kapsayıcılık ölçütü düşünüldüğünde kitap setlerindeki dilbilgisi aktarımının birtakım ciddi sorunlar taşıdığı iddia edilebilir. Gerek ses bilgisi gerekse şekil bilgisi alanında kapsayıcılık ölçütü, kitabı hazırlayanlar tarafından dilbilgisi öğretmene bırakılmış, bir çeşit sorumluluk aktarımı yoluna gidilmiştir. Ancak, yabancılar Türkçe eğitiminde kısa vadede uzmanlaşma sorunu olduğu düşünüldüğünde bu konudaki sorumluluk aktarımının muhtemel sorunlara yol açacağı da açıktır. Kapsayıcılıktaki sorumluluk aktarımı Türkçe gibi dilbilgisi formlarının sayıca ve işlevce fazla olduğu dillerde bir noktaya kadar anlaşılabilir bir durumdur. Ancak ilgili kitap setleri düşünüldüğünde bu sorumluluk aktarımının anlaşılabilir noktadan ileriye gittiği anlaşılmaktadır. Meral'e (2018) göre kapsayıcılık konusundaki bir diğer önemli durum da standartlaştırma/nötrleştirme çabasının kapsayıcılığa olan olumsuz etkisidir. Bu durum özellikle ses varlığının aktarımında ciddi sıkıntılar doğurmaktadır. Ses varlığının aktarımındaki alfabe temelli yaklaşım, Türkçenin birçok sesini kapsam dışı tutmaktadır.

Dilbilgisi Kitaplarında Zamir Kullanımına İlişkin Bulgular

Bu bölümde Yabancılar Türkçe Öğretimi ders kitaplarındaki zamir kullanımı ile ilgili bulgular verilecektir. Buradaki temel amaç, önceki bölümde özetlemeğe çalıştığımız Türkçedeki zamir görünümlerinin ders kitaplarının hazırlanış aşamalarında ne kadar göz önüne alındığı ya da göz önüne alınıp alınmadığının ortaya çıkarılmasıdır. Buna istinaden iki kitaptaki okuma metinleri incelenmiş, karşılıklı konuşmalara özel bir önem verilmiştir. İnceleme sonunda ortaya çıkan temel bulgu ilgili kitaplardaki zamir kullanımında birtakım aksaklıkların olduğu yönündedir. Bu aksaklıklar iki ana grupta toplanabilir: (i) gereksiz zamir kullanımı, (ii) yetersiz zamir kullanımı. Aşağıdaki bölümlerde bu duruma ait örnekler verilecektir.

Gereksiz zamir kullanımı cümlelerin bağlamında hâlihazırda var olan öznenin zamir yoluyla tekrar edilmesi olarak tanımlanabilir. Yabancılar Türkçe öğretimi ders kitaplarında sık rastlanan bir yanıştır ve çoğunlukla karşılıklı konuşma şeklinde ilerleyen tanışma metinlerinde görülür. Aşağıda (6)'da verilen örnek metin Gazi TÖMER tarafından hazırlanan *Yabancılar Türkçe* setinden alınmıştır.

- (6) “**Ben** Cemile Anar. Otuz yaşımdayım. Kazakistanlıyım. Türkiye’de öğrenciyim. Eşimin adı Emir’dir. **O**, Türk’tür. Eşim mimardır. **O**, değişik projeler çizer. **Biz** Bursa’da yaşıyoruz. Bursa tarihî bir şehirdir. Bursa’yı çok seviyorum. **Bizim** iki çocuğumuz var: **Onlar** ikiz. Biri kız, biri erkek. Kızımızın adı Leyla, oğlumuzun adı Erdem’dir. **Onlar** beş yaşında ve anaokulunda öğrenci.”

Gazi TÖMER A1 sf. 13

Yukarıdaki metinde koyu işaretlenen zamirlere dikkat edilirse sadece iki zamirin doğru kullanıldığı diğer zamirlerin ise yanlış kullanıldığı görülmektedir. Gerekli özne konumunda (*ben* ve *biz*) doğru kullanılan zamirler, gizli özne olması gereken konumlarda yanlış kullanılmıştır (*o*, *biz*, *onlar*, *onlar*). Aşağıdaki Tablo 1 bu durumu özetlemektedir.

Tablo 1: Gereksiz kullanılan zamirler

Doğru kullanım			Yanlış kullanım		
Ben	Zorunlu özne	Konu başı	O	Gereksiz özne	Konu hatası
Biz	Zorunlu özne	Konu değişimi	Onlar	Gereksiz özne	Konu hatası
Bizim	Seçimli özne	Konu değişimi	Onlar	Gereksiz özne	Konu hatası

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere metindeki özne konumlarında kullanılan zamirlerden üçü doğru, üçü yanlış olarak kullanılmıştır. Konu başı ve konu değişiminde kullanılan zorunlu ve seçimli öznelerin doğru kullanımı göze çarparken gizli öznelerin yanlış kullanımına rastlanmaktadır. Bu durumun nedenleri bir sonraki bölümde tartışılacaktır.

Yabancılar Türkçe öğretimi kitaplarında sıkça rastlanan bir diğer hata ise yetersiz zamir kullanımı ile ilgilidir. Yetersiz zamir kullanımı çoğunlukla konu değişimi ya da karşılaştırma özneleri bağlamlarında ortaya çıkmaktadır. Yukarıda da değinildiği gibi Türkçede bağlamdaki konu değişimi yeni bir açık özne ile sağlanabilir. Ayrıca, öznelerin karşılaştırıldığı bağlamlarda da mutlaka açık özneye ihtiyaç vardır. Aşağıdaki örnekte yetersiz özne kullanımı açıkça görülmektedir.

- (7) Karşılıklı Konuşma
 Masume: Affedersin, burası boş mu?
 Era: Evet, boş.
 Masume: Tanışalım mı? Ben Masume. Senin adın ne?

Era: Benim adım Era. **gö** Kosovalıyım. Sen nerelisin?
Masume: Ben Afganistanlıyım. **Sen** kaç yaşındasın Era?
Era: Ben 18 yaşındayım. Ya sen?
Masume: Ben 19 yaşındayım.
Era: Tanıştığımıza memnun oldum.

Gazi TÖMER A1 sf. 6

Yukarıdaki örnekte koyu vurgulanan iki özne vardır: “Kosovalıyım” cümlesinin öznesi olan *gizli özne* ve “Kaç yaşındasın?” cümlesinin öznesi *sen*. Buradaki zamir kullanımına baktığımızda sadece açık öznenin doğru kullanıldığı, gizli öznenin ise yanlış kullanıldığı tespit edilmektedir. Gizli özne bağlamında her ne kadar daha önce özne veriliyorsa da (Benim adım Era) iki öznenin karşılaştırılması bağlamında yeni bir metin vurgusu yapılmaktadır. Bu açıdan düşünüldüğünde gizli özne hatalı hale gelmektedir. “Sen kaç yaşındasın Era” cümlesinde ise açık özne, özne karşılaştırması bağlamında doğru kullanılmıştır.

Tablo 2: Eksik kullanılan zamirler

Doğru kullanım	Yanlış kullanım
Sen Zorunlu özne Karşılaştırma	Gizli özne Zorunlu özne Konu hatası

Tablo 2’den de anlaşılacağı üzere eksik zamir kullanımı da en az gereksiz özne kullanımı kadar sorunludur ve dil öğretim kitaplarında gerçek dil ile öğretim seti arasında bir güven sorununu doğurmaktadır.

Tartışma ve Sonuç

Bu bölümde yabancılara Türkçe öğretimi ders kitaplarında rastlanan gereksiz zamir kullanımı ve yetersiz zamir kullanımından doğan hataların nedenleri konusu tartışılacaktır. Zamir kullanımına ait hataların derinlemesine incelenmesi sonucu hataların arkasında üç temel sorun tespit edilmiştir: (i) Ders kitaplarında temel cümle yapısının kazanımına yapılan vurgunun Türkçenin zamir kullanımı kurallarını gölgelemesi, (ii) Karşılıklı konuşma metinlerinde cümle içerisindeki öznelerin bağlam yapısına göre hatalı odaklanması ve (iii) İlgili ders kitaplardaki kimi karşılıklı konuşmaların çeviri yoluyla oluşturulması. Aşağıda bu maddeler detaylı bir şekilde tartışılacaktır.

Yabancılara Türkçe öğretimi kitap setlerindeki dilbilgisi içerikleri üzerine yapılan diğer çalışmalar, kitaplardaki dilbilgisi anlatımının kimi açılardan sorunlu olduğunu ortaya çıkarmıştır. Örneğin Fidan’ın (2016) çalışmasına göre öğretmenlerin %50’si ders kitabını dilbilgisi açısından yeterli bulmamış, %91’i ise dilbilgisi için ek materyal kullandığını belirtmiştir. Aynı şekilde Tiryakiol (2018), yabancılara Türkçe öğretimi kitaplarındaki dilbilgisi içeriğinin öğrenciler tarafından anlaşılmadığını, dilbilgisi konularının anlatımında açıklama eksiklikleri bulunmasının hem öğrenciler hem de öğretmenler açısından sorun olduğunu tespit etmiştir. Meral (2018) göre ise yabancılara Türkçe öğretimi kitaplarının dilbilgisi açısından birçok hatalı genelleme içerdiğini; ses bilgisi, şekil bilgisi ve cümle bilgisi alanlarında eksik tanımlamalar bulunduğunu göstermiştir. Bu çalışma da özel anlamda zamir kullanımının kimi hatalı genellemeler içerdiğini göstermektedir. Bu anlamda çalışma, önceki çalışmaların bulgularını destekler niteliktedir.

Yabancı dil öğretimi kitaplarının temel cümle yapısının aktarımına öncelik vermesi son derece sık rastlanan bir durumdur. Dilin temelinde cümle olduğu için cümle yapısının da düzgün bir şekilde aktarılmasının önemi büyüktür. Ancak, ders kitaplarında temel cümle

yapısının kazanımına yapılan vurgunun dile ait diğer dilbilgisi kurallarını örselememesi beklenir. Ders kitaplarındaki çelişkili durumlar dili yeni öğrenen yetişkin grubunu olumsuz yönde etkileyebilir.

Türkçede isim cümlelerinde özne-yüklem, fiil cümlelerinde ise özne-tümleç-yüklem dizilişi hakimdir. Türkçede devrikleme sık rastlanan bir durum olsa da yabancılara Türkçe eğitimi kitap setlerinde devrik cümlelere pek yer verilmez. Bu da aslında tek başına kitapların cümle kuruluşunun aktarılmasına verdiği önemi göz önüne getirmektedir ve bağımsız bir çalışma konusu olabilecek derinliktedir. Aşağıdaki örnek (8) cümle dizilişine verilen önemin zamir kullanımına olan etkisini göstermektedir.

- (8) “Merhaba. Adım Meryem. 10 yaşındayım, beşinci sınıf öğrencisiyim. İstanbul’da yaşıyorum. Babamın adı Kemal. Annemin adı Emine. Üç kardeşim var. Ağabeyim Murat 23 yaşında. O, mimar. Ablam Yaren 17 yaşında. O, lisede öğrenci. Ağabeyim Sedat 15 yaşında. O da lisede öğrenci.”

Yedi iklim A.1 sf. 34

Yukarıdaki monologda konuşucu kendisi ve ailesi hakkında bilgiler vermektedir. Konuşucunun art arda ürettiği “10 yaşındayım, beşinci sınıf öğrencisiyim. İstanbul’da yaşıyorum.” cümlelerinde gizli özneler kullanılmıştır ve bu durum Türkçenin zamir kullanım kurallarına uymaktadır. Ancak, takip eden “Ağabeyim Murat 23 yaşında. O, mimar. Ablam Yaren 17 yaşında. O, lisede öğrenci.” cümlelerinde geçen o (3 tk.) zamiri için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Buradaki zamir kullanımı daha önceki bağlamda hâlihazırda öznenen bahsedildiği için gereksizdir. Ya gizli özne ya da geniş kullanımlı (süper) zamir kendisi kullanılmalıdır.

Burada tartışılması gereken asıl konu ise bu durumun nedenleri ile ilgilidir. “O, mimar.” cümlesinde özne konumundaki zamir kullanımının nedeni cümlenin zamir kullanılmadan sadece yüklemden ibaret kalacağı, bunun da öğrenci tarafından yeni bir cümle türü olarak algılanabileceği yanılmasına dayanmaktadır. “O, mimar.” gibi bir cümle Türkçenin zamir kurallarına olduğu kadar cümle düzeyi ezgileme kurallarına da aykırıdır. Nitekim kitaptaki metinleri hazırlayanlar bu durumun farkında olsalar gerek, öznenen sonraki ezgileme durağını virgül ile iyice belirtmeğe çalışmaktadır. Kısa isim cümlelerinde özne ile yüklemi birbirinden virgül ile ayırmak Türkçenin imla kurallarına da aykırı bir durum olarak not edilebilir.

Yukarıdaki iddiamız gereksiz zamir kullanımı hatalarının fiil cümlelerinde değil, isim cümlelerinde görülmesi olgusuyla da desteklenmektedir. Fiil cümlelerinde yüklem dışında tümleçler, nesneler bulunduğundan özneyi düşürmek daha kolay hâle gelmektedir. Nitekim incelediğimiz kitaplarda fiil cümlelerinde gereksiz özne kullanımı sık göze çarpmamakta, hatalar isim cümlelerinde yoğunlaşmaktadır. Kendini tanıtma, aile ve yakın çevre hakkında bilgi verme metinlerinde özne-yüklem dizilişli isim cümleleri sık kullanılmaktadır. Bu cümlelerde özne düşürüldüğünde öznesiz cümle sadece yüklemden ibaret kalacak sanılmakta, bunun öğrenciye ek bir öğrenme yükü getireceği sanılmaktadır. Nitekim daha ileriki ünitelerde (B ve C seviyeleri) isim cümlelerinde zamir kullanım hatasına daha az rastlanmaktadır.

Yabancılara Türkçe öğretimi ders kitaplarında rastlanan zamir kullanım hatalarının diğer bir nedeni karşılıklı konuşma metinlerinde cümle içerisindeki öznelerin bağlam yapısına göre hatalı odaklanmasıdır. Ders kitaplarında kullanılan düz, bilgilendirici metinlerde bağlam yapısı dikkate alınmakta, hatalı odaklar görülmemektedir. Şehir tanıtımı, kişi tanıtımı gibi bilgi verici metinlerde cümlenin konusu aynı kaldığı için özne konumunda zamir kullanımı hatası sık değildir. Ancak, karşılıklı konuşma metinlerinde metnin konusu sık sık değiştiği

için metnin bağlamından uzaklaşma sık sık görülebilmektedir. Yukarıda tartıştığımız örnek (7) aşağıda örnek (9) olarak yeniden verilmektedir.

(9) Karşılıklı Konuşma

Masume: *Affedersin, burası boş mu?*

Era: *Evet, boş.*

Masume: *Tanışalım mı? Ben Masume. Senin adın ne?*

Era: *Benim adım Era. **gö** Kosovalıyım. Sen nerelisin?*

Masume: *Ben Afganistanlıyım. **Sen** kaç yaşındasın Era?*

Era: *Ben 18 yaşındayım. Ya sen?*

Masume: *Ben 19 yaşındayım.*

Era: *Tanıştığımıza memnun oldum.*

Gazi TÖMER A1 sf. 6

Yukarıdaki metinde koyu ile vurgulanan öznelerle dikkat etmek gerekirse gizli öznenin “Kosovalıyım” cümlesinde yanlış kullanıldığı fark edilebilir. “*Kosovalıyım.*” cümlesini takip eden “*Sen nerelisin?*” cümlesi karşılıklı konuşmada metninde cümle konusunun sürekli değiştiğini göstermektedir. İlk cümledeki cümle konusu 1tk şahıs (ben) iken takip eden soru cümlesinde konu 2tk şahıs olarak değişmektedir. Karşılaştırmalı özneler ile ilerleyen bu metinde “*Kosovalıyım*” cümlesinin öznesinin açık söylenmesi beklenirken, kitapta gizli özne yanlış olarak kullanılmıştır. Nitekim bir sonraki konuşmada “*Ben Afganistanlıyım. Sen nerelisin*” şeklinde iki cümle vardır ve bu iki cümlede özneler karşılaştırılmaktadır (ben ve sen). Karşılaştırmalı öznelerde gizli özne değil, açık özne kullanılmalıdır. Soru cümlesinin başında zamir gerekli olarak kullanılmıştır.

Yabancılar Türkçe öğretimi kitaplarındaki bir diğer dilbilgisi sorunu ise tanışma, kendi hakkında kısa bilgi verme metinlerinin çeviri yoluyla hazırlanması ile ilgilidir. Karşılıklı konuşmaların oluşturulmasında ELT (English language teaching) kitaplarından faydalandığı aşikârdır. Bir adıl düşürme dili olmayan İngilizce, Almanca ve Fransızca gibi dillerde karşılıklı konuşmalarda cümlelerin konusu değiştikçe açıkça sesletilen özneler bu duruma eşlik etmektedir. Ancak, Türkçede özne sık sık metinden düşürüldüğü için değişen cümle konuları ile birlikte öznenin açıkça sesletilmesi gerektiğinden düşürülen özneler sorun oluşturmaktadır.

Sonuç olarak, Yabancılar Türkçe öğretimi ders kitaplarının detaylı incelenmesi sonucunda, ilgili kitaplarda Türkçenin temel dilbilgisi özelliklerinin, özel dilbilgisi görünümünün yeterli bir şekilde betimlenmediği göze çarpmakta, özellikle Türkçenin adıl düşürme özelliği gerek karşılıklı konuşma metinlerinde gerekse düz metinlerde göz ardı edilmektedir. Bu durumun nedenleri arasında, (i) ders kitaplarında temel cümle yapısının kazanımına yapılan vurgunun Türkçenin zamir kullanımı kurallarını gölgelemesi, (ii) karşılıklı konuşma metinlerinde cümle içerisindeki öznelerin bağlam yapısına göre hatalı odaklanması ve (iii) ilgili ders kitaplarındaki kimi karşılıklı konuşmaların çeviri yoluyla oluşturulması sayılabilir.

Öneriler

Genel anlamda düşünüldüğünce, dilbilgisi ile diğer dil becerileri arasında sorunsuz bir uyum olmadıkça ikinci dil eğitiminin gerçek anlamda başarıya ulaşması beklenemez. Dilbilgisinin doğru ve etkili aktarımı diğer beceriler için bir altyapı oluşturduğundan, yabancı dil öğretim setlerindeki dilbilgisi içeriklerinin gerçek dil verisiyle çelişmemesi, dil verisini bütüncül bir biçimde aktarması gereklidir.

Bu makale özelinde düşünöldüğünde ise Türkçenin zamir kullanım özelliklerinin ilgili ders kitaplarındaki dilbilgisi aktarımı ile çeliştiği görölmektedir. Bu konuda, Türkçenin *adıl* düşürme özelliğinin doğal diyaloglar oluşturularak hedef kitleye aktarılmasının sağlanması gerekir. Bunun için Türkçe gibi diğer *adıl* düşürme dillerine ait dil öğretim kitap setlerine bakılabilir. Nitekim, yabancılara Türkçe öğretimi ders kitaplarında çeviri yoluyla oluşturulan karşılıklı konuşmaların olması dil öğretimi açısından ilkesel bir sorun içermemektedir. Ancak dil öğretimi aynı zamanda bir kültür aktarımı da olduğu için çeviri diyaloglardan çok kültür temelli sosyal ortamı da gözetten doğal diyaloglar oluşturulmalıdır. Günümüzde kültürlerarası etkileşimin geldiği nokta dikkate alındığında, ders kitaplarının birbirinden etkilenmemesi imkânsızdır. Bu durumda çeviri diyalogların kullanımı değil, hedef dilin gramer yapısını gözetmeden çeviri diyalog oluşturmak sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

İleriki çalışmalarda çalışmanın evreni tüm yabancılara Türkçe öğretimi kitap setlerini kapsayacak şekilde genişletilebilir. Türk dilbilgisinin zamir kullanımı dışındaki diğer özel alanlarını hedefleyen yeni çalışmalar da yapılabilir. Örneğin Türkçe çekimsiz yan tümce kuruluşu özelliği ile diğer dünya dillerinden farklılaşmaktadır. Türkçenin bu önemli özelliğinin yabancılara Türkçe öğretimi kitaplarındaki görünömleri de bir araştırmanın konusu olabilir.

Kaynakça

- Ansary, H. & Babaii, E. (2009). Universal characteristics of EFL/ESL textbooks: A step towards systematic textbook evaluation. *ITEST Journal*, XV(3), 1-9.
- Argıt, C. E., Sauner-Leroy, M. (2015). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde resimli metin okumaları. *Hacettepe Üniversitesi Yabancı Dil Olarak Türkçe Araştırmaları Dergisi*, 2, 65-80.
- Arıcı, A. F., Sallabaş, M. E., Başaran, M. (2015). Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin B2 seviyesi konuşma becerileri: dereceli puanlama ölçeği geliştirme çalışması, *International Congress of Teaching Turkish as a Foreign Language*, Nisan 2015.
- Aydın, Ö. (1996). *Yabancı Dil Olarak Türkçe Dilbilgisi Öğretimi: Üretken Dönüşümlü Dilbilgisi Kuramının Kısa Bir Tanıtımı*. Ankara.
- Aydın, Ö. (1999). İkinci dil olarak Türkçe öğretiminde Türkçe dilbilgisi betimlemelerinin görünümü. *Çağdaş Türk Dili*, 137-138, 33-41.
- Aygen, G. (2012). Some linguistic issues in Turkish as foreign language textbooks. *Dil ve Edebiyat Dergisi*, 9(1), 33-48.
- Aytan, T. & Başal, A. (2016). Yabancılar Türkçe öğretiminde ulam temelli sözcük öğretiminin başarıya etkisi. *Ekev Akademi Dergisi*, 20(65), 559-576.
- Aytan, T., Çakır, T., Belikara, P., Ustaoglu, S. (2018). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde Sabahattin Ali'nin "Ayrar", Ayşe Filiz Yavuz'un "Kabak Tatlısı" ve Ömer Seyfettin'in "Üç Nasihat" hikayelerinin A2 Seviyesine Uyarlama Denemeleri. *V. Yıldız Sosyal Bilimler Kongresi Bildirileri*. 13-14 Aralık 2018, Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Baş, B. & Karadağ, Ö. (2015). Türkçe öğrenen yabancı öğrencilerin okuma becerisine yönelik görüşleri, *1. Uluslararası Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Kongresi*, Nisan 2015.
- Baş, B. & Turhan, O. (2017). Yabancılar Türkçe öğretiminde yazma becerisine yönelik web 2.0 araçları: Poll Everywhere Örneği. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13.
- Bulut, M. (2014). Dil bilgisi öğretiminde yaşanan kavram kargaşasının Türkçe öğretime etkisi. *Turkish Studies*, 9(12), 43-55.
- Cem, A. (2005). Dilbilgisi öğretiminde biçim-anlam-kullanım üçlüsü: Ders malzemesi hazırlama ve uygulama önerisi. *TÖMER Dil Dergisi*, 128, 7-11.
- Cem-Değer, A. (1996). Türkçedeki dönüşlü adların yönetici ulamlarının tanımlanması. Oktar, L. ve Cem Değer, A. (çinde) *X Dilbilim Kurultayı Bildirileri*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi, 41-47.
- Chomsky, N. (1982). *Some concepts and consequences of the theory of government and binding*. Cambridge, Mass: MIT Press.
- Durmuş, M. (2013). *Yabancılar Türkçe Öğretimi*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Enç, M. (1986). Topic Switching and Pronominal Subjects in Turkish. In Slobin, D. I. and Zimmer, K. (eds.), *Studies in Turkish Linguistics*, 195-208. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins.
- Erguvanlı-Taylan, E. (1986). Pronominal versus Zero Representation of Anaphora in Turkish. In Slobin, D. I. and Zimmer, K. (eds.), *Studies in Turkish Linguistics*, 209-231. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Fidan, D. (2016). Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi ders kitaplarındaki dilbilgisi konuları ve öğretmen-öğrenci görüşleri. *Turkish Studies*, 11(14), 257-276.
- Gazi TÖMER Yabancılar için Türkçe* (2013). Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.
- Göçer, A. (2007). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan ders kitaplarının ölçme ve değerlendirme açısından incelenmesi. *Türkiye'de Yabancı Dil Eğitimi Ulusal Kongresi*, 22-23 Kasım 2007, Gazi Üniversitesi, Ankara.

- Gračanin-Yukse M., Lago, S., Şafak, D.F., Demir, O. ve Kırkıcı, B. (2017) The interaction of contextual and syntactic information in the processing of Turkish anaphors. *Journal of Psycholinguistic Research* 46: 1397–1425.
- Gračanin-Yukse M., Lago, S., Şafak, D. F., Demir, O. ve Kırkıcı, B. (2019). The interpretation of syntactically unconstrained anaphors in Turkish heritage speakers. *Second Language Research*. <https://doi.org/10.1177/0267658319841403>
- Gün, M., Akkaya, A., Kara, Ö. T. (2014). Yabancılar Türkçe öğretimi ders kitaplarının Türkçe öğretim merkezlerinde görev yapan öğretim elemanları açısından değerlendirilmesi. *Turkish Studies*, 9(6), 1-16.
- Gün, M. ve Şimşek, R. (2017). Yabancılar Türkçe öğretiminde kullanılan hikaye kitaplarının incelenmesi: Yunus Emre Enstitüsü Türkçe Öğretimi A1-A2 hikaye seti örneği. *International Journal of Languages Education and Teaching*, 5(3), 502-517.
- Gürel, A. (2002). *Linguistic characteristics of second language acquisition and first language attrition: Turkish overt versus null pronouns*. Unpublished PhD thesis, McGill University, Montreal, Canada.
- İşçi, C. (2012). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan “Yeni Hitit” ders kitabının dört temel dil becerisi ve kültür açısından incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Karababa, Z. C. (2009). Yabancı dil olarak Türkçenin öğretimi ve karşılaşılan sorunlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 42(2), 265-277.
- Karababa, Z. C. ve Üstünsoy-Taşkın, S. (2012). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitaplarının öğretmen görüşleri çerçevesinde değerlendirilmesi. *Dil Dergisi*, 157, 65-80.
- Karakuş, N. (2017). Avrupa dilleri ortak çerçeve programı standartlarına göre belirlenen etkinliklerin yabancılar Türkçe öğretimi dersi kapsamında uygulamalı bir değerlendirmesi. *1. Uluslararası Türkçenin Eğitimi Öğretimi Bilgi Şöleni*, İstanbul, Türkiye.
- Kerslake, C. (1986). NP Deletion and Pronominalization in Turkish. In Boeschoten, H. (ed.), *Studies on Modern Turkish, Proceedings of the third Conference on Turkish Linguistics*, 91-104. Verhoeven: Tilburg University Press.
- Kır, D. B. ve Tekin, E. (2017). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde öğrencilerin karşılaştıkları dil bilimsel sorunlar: şimdiki zaman örneği. *1. Uluslararası Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretimi Bilgi Şöleni (UYTOB 2017)*, Bursa, Türkiye, 17-19 Mayıs 2017, 57-58.
- Kiraz, E. ve Şahin, M. (2018). Yabancılar Türkçe öğretimi alanında sözcük öğretimi ile ilgili çalışmalarda eğilimler: meta-analiz çalışması. *V. Yıldız Sosyal Bilimler Kongresi Bildirileri*. 13-14 Aralık 2018, Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Kornfilt, J. (1984). *Case Marking, Agreement and Empty Categories in Turkish*. Ph.D. Dissertation. Harvard University.
- Meral, H. M. (2010). Some Notes on Turkish Pronominal Anaphora. *Turkish Studies*, 5, 535-563.
- Meral, H. M. (2011). Türkçe Ardıl Gönderim İlişkisi. *Dilbilim*, 2, 9-32.
- Meral, H. M. (2014). Silent Objects and Topic Drop in Turkish. *Dilbilim Araştırmaları A. Sumru Özsoy Armağanı* 25, 131-145.
- Meral, H. M. (2018). Yabancı Dil olarak Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarındaki Dilbilgisi İçeriklerinin Dilbilimsel açıdan Değerlendirilmesi. *V. Yıldız Sosyal Bilimler Kongresi Bildirileri*. 13-14 Aralık 2018, Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Özel, S. (2010). *Yabancılar Türkçe öğreten resmi kurumlarda dil bilgisi öğretimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

- Özsoy, A. S. (1983). *Reflexivization in Turkish: A Syntactic, Semantic and Discourse Analysis*. Unpublished Ph.D. Dissertation. University of Michigan.
- Özsoy, A. S. (1988). The Null Subject Parameter and Turkish. In Boeschoten, H. (ed.), *Studies on Modern Turkish, Proceedings of the third Conference on Turkish Linguistics*, 82-91. Verhoeven: Tilburg University Press.
- Özsoy, A. S. (1990). Söylemiçi Dönüştürücü Yapı. *Dilbilim Araştırmaları*. Ankara: Hitit Yayınevi.
- Peçenek, D. (2014). Dilbilim eğitimi alan öğrencilerin yabancı dil öğretiminde dilbilgisi öğrenimine ve öğretimine ilişkin görüş ve düşünceleri. *Başkent University Journal of Education*, 1(1), 93-111.
- Rizzi, L. (1986). Null objects in Italian and the theory of pro. *Linguistic Inquiry* 17: 501-57.
- Ruhi, Ş. (1992). Zero NP Anaphora versus Full NP Anaphora in Turkish. *Proceedings of the 6th International Conference on Turkish Linguistics*, 105-116. Eskişehir: Anadolu University Press.
- Sallabaş, M. E., Göktentürk, T. ve Yazıcı, E. (2017). İkinci dil olarak Türkçe öğrenen yabancıların Türkçe metinlere karşı okuma motivasyonunun değerlendirilmesi, *Uluslararası Yabancı Dil Öğretimi ve Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Sempozyumu*, Bursa, 27-28 Nisan 2017.
- Sallabaş, M. E. ve Yılmaz, O. S. (2018). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan setlerin değer aktarımı bakımından incelenmesi. *V. Yıldız Sosyal Bilimler Kongresi Bildirileri*. 13-14 Aralık 2018, Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Sallabaş, M. E. ve Seyhan, B. (2018). Yabancı dil olarak Türkçe öğrenenlerin konuşma kaygıları ile konuşma becerileri arasındaki ilişki: YTÜ Tömer örneği. *V. Yıldız Sosyal Bilimler Kongresi Bildirileri*. 13-14 Aralık 2018, Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Serin, N. ve Turan, E. D. (2015). Yunus Emre Türkçe Öğretim Seti'nde yer alan metinlerin tür, tema ve özgünlük açısından incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 4(3), 1229-1250.
- Sezer, E. (1991). *Topics in Turkish syntax*. Unpublished PhD thesis, Harvard University, Cambridge, MA, USA.
- Şimşek, N. D. (2015). Yabancılar Türkçe öğretimi ders kitaplarındaki metinlerin ilişkisel söz varlığı açısından değerlendirilmesi. *International Journal of Science Culture and Sport*, 3, 809-827.
- Tanrıverdi, A. E. ve Tüm, G. (2015). Yabancılar için Türkçe öğretimi ders kitaplarında yer alan yazma etkinliklerinde özgünlük. *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Sempozyumu*, 12-13 Kasım 2015, İstanbul.
- TBMM Göç ve Uyum Raporu 2018.
https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2018/goc_ve_uyum_raporu.pdf?TSPD_101_R0=08ffcef486ab20007849a4296014e4e47cc558f7c90f70ef394eb269050bd9f67d407dfba7e3163d08531dc4311430007ab8fce133500b2daaea67b5c8de7334c0b6bd450a841e5b98edd454b7b5725adc7a05b595ce9e43e2d89164f2264832
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2016). *2016 Göç Raporu*. Ankara: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü yayını.
http://www.goc.gov.tr/files/files/2016_goc_raporu_.pdf
- Tekin, E. ve Kır, D. B. (2017). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde ortak temalara göre diyalog etkinliklerinin geliştirilmesi: A2 Seviyesi. *Uluslararası Yabancı Dil Öğretimi ve Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Sempozyumu*, Bursa, 27-28 Nisan 2017, 42-42.
- Tiryakiol, S. (2018). *Türkçenin ikinci/yabancı dil olarak öğretiminde pedagojik dilbilgisi kullanımına yönelik ders modeli önerisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi.

- Toprak, F. (2011). Yabancılar Türkçe öğretimi kitaplarındaki okuma parçaları ve diyaloglar üzerine bir değerlendirme. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 29, 11-24.
- Tosun, S. (2013). A comparative study on evaluation of Turkish and English foreign language textbooks. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 70, 1374–1380.
- Tucker, W. D. (1983). Developing criteria for textbook evaluation. *ELT Journal*, 37(3), 251-255.
- Ur, P. (1996). *A Course in Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Uzun, N. U. (2000). *Ana çizgileriyle Evrensel Dilbilgisi ve Türkçe*. İstanbul: Multilingual.
- Uzun, N. U. (2010). Dilbilimsel Bulguların Türkçenin Öğretimine Aktarılması: TÖMER YENİ HİTİT Örneğinde Dilbilgisinin Yeri: *Türkçe Öğretiminde Güncel Tartışmalar*, Yay. L. Subaşı Uzun ve Ümit Bozkurt, Ankara Üniversitesi TÖMER Yayını, Ankara, s. 356-363.
- Yazıcı, E. ve Göktentürk, T. (2017). Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen öğrencilerin kaynak kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik açısından değerlendirilmesi: Yunus Emre Enstitüsü Türkçe Öğretim Seti ve İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Seti B1-B2 Örneği. *3. International Symposium on Language Education and Teaching*, Roma, 20-23 Nisan 2017, 139-140.
- Yazıcı, E., Ucuzsatar, N. ve Göktentürk, T. (2017). Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen öğrencilerin konuşma etkinliklerinin ölçülmesi. *2. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu*, Antalya, 18-20 Mayıs 2017, 199-199.
- Yunus Emre Enstitüsü Türkçe Öğretim Seti Yedi İklim*. (2014). Ankara: Yunus Emre Enstitüsü Vakfı.